

ספר
לקט הקמח
החדש

על או"ח

סימן מז – פח

ובסוף הספר קונטרס דיני קדיש, יארציי"ט וקרן קיימת
חידושי דינים ובירורי הלכות – ביתר ליקוט וביאור מאשר נמצא
בליקוטים האחרונים. מלוקטים מכמה מאות שו"ת וספרים.
והרבה מהם ספרים נדירים שלא היו בנמצא גם קודם המלחמה
– ומצאתי אותם באוצר הספרים פה אמסטרדם. גם סיפחתי
חיבור לטהרה מה שחנני ה' בהלכות אלו.

אספתי וחברתי ביגיעה רבה בזכות אבותי הקדושים

הק' יעקב צבי כ"ץ

לפני השואה אבדק"י האידוסובסלו והגלילות יע"א
בן לאאמ"ו הרב הגאון המפורסם ממה"ר שלמה ז"ל
הרב דגלילות גירבע ואח"כ אבדק"ק סובסלו

יו"ל עתה מחדש במהדורה מפוארת משוכללת ומתוקנת,
תוך ציון אלפי מראי מקומות חדשים,
ובצירוף כותרות ומפתחות מפורטים

שבט ה'תשפ"א ירושלים תובב"א

[מהדורה ראשונה שנת תשכ"א]

©

כל הזכויות שמורות למו"ל

הואיל ובמהדורה חדשה זו הושקע הון רב ויגיעה רבה,
לכן על פי דת תוה"ק ולהבדיל עפ"י חוק הבינלאומי,
אסור בכל תוקף להדפיס, לצלם ולהעתיק אפילו חלק
מספר זה, בין בארץ בין בחו"ל, ללא רשות המו"ל,
ושארית ישראל לא יעשו עולה.

בכל עניני הספר הערות והארות

ניתן לפנות אל המו"ל

23 Ashted Road

London, E5 9BJ

England

+44 (0)20 88062122

באר"י

0548419614

sifreilhh@gmail.com

בקשה

עשינו כל מאמץ להוציא מתחת ידינו דבר נאה ומתוקן
ולבל תצא שגיאה ח"ו מתחת ידינו, בקשתינו שטוחה
אל הלומדים בספר הזה באם תמצא איזו טעות וכדו',
להודיענו על כך בכדי שנוכל לתקנה במהדורה הבאה
בעזה"ת, ויהי חלקו עם מזכי הרבים.

עימוד ודפוס:

המהודר

0533153883

גרפיקה שערים וכריכה:

ישר גראפיקס

347.528.6918

ציון לנפש חיה עטרת ראשו ותפארת משפחתו

יחקק לזכרון נצח זכרו הטהור של אבי מורי זכר צדיק לברכה
גרים היה באוריינת תורה, ליגיעתו ועמלו אין ערוך
ריבץ תורה לאלפים והעמיד תלמידים הרבה באהבת תורתו ובידאת חטאו הנשגבה
יובל שנים היה כזקן ויושב בישיבה, ונפשו לתלמידיו נתן במסירות נפלאה
אצילות נפשו מידותיו הנעימות והנהגותיו הישרות היו לדוגמה ולמופת
טהרת הכהונה שמר בימי הזעם

כעבדא קמיה מריה היתה עבודתו, בהשפך נפשו נוכח פני ה'

הרה"ג רבי משה כ"ץ זצ"ל

בן הגה"צ רבי יעקב צבי – בעל המחבר – זצוק"ל

אב"ד דק"ק ה. סאבאסלוי ואח"כ רב באמסטרדם

עמד לימון אביו הגה"צ זצוק"ל בעבודת הקודש באמסטרדם להרחיב
גבולי הקדושה, הרבין עמו תורה ויר"ש לבני הקהילה, והיה עמו
במחברתו הטהורה בחיבורו הגדול "לקט הקמח החדש", ועוד חיבר
וסידר ספריו הנוספים לאחר פטירת אביו

נלב"ע בשם טוב י"ד שבט תשע"ד לפ"ק
ונטמן קרוב לציון אביו הגה"צ זצוק"ל בבני ברק

יחקק לזכרון נצח זכרה הטהור של אמי מורתי מרת רבקה רות כ"ץ ע"ה

בת הגה"צ רבי יוסף הלוי צימרמן זצוק"ל

דיין בק"ק פראג ואב"ד הראשון ביישוב בית חלקיה

אשת חבר עטרת בעלה אשר תמיד היתה לימינו בעבודת הקודש
נפשה שפכה כמים בעומדה לפני ה', חייה ונפשה מסרה על התורה
צניעותה היתה למופת, יראת ה' היא תתהלל, ותורתה הנחילה לבנות יעקב
באור פניה ובנועם מידותיה קבלה כל אדם בסבר פנים יפות
נהנו ממנה רבים בעזרה עצמה ותושיה

נלב"ע בשם טוב ט"ו מנחם אב תש"ע לפ"ק
נטמנה בבית החיים בבני ברק

ציון לנפש חיה עטרת ראשנו ותפארת משפחתנו

יחקק לזכרון נצח זכרו הטהור של מורי חמי ז"ל
איש כביר דוח ארץ אשכנז ילדה, ארץ האי גידלה שעשויעה
פיזר נתן לאביונים, מרבה הונו לחונן דלים, כל ימיו לא יעזבנו
בעוז ליבו לא שכב עד למד חוקו, לעצמו די לו בקב שלו ולעניי תודה נפשו חנן
מעותיו נקיים, פרוטה ויתר משלו, צהלתו והודאתו מפיו לא משו
איש אמונות, ענף עץ עבות, חביבם של צדיקי דורו אשר בפיחם התקלס
הרה"ח רבי זכריה מנחם (מנדל) קויפמאן ז"ל
בן הרה"ח רבי משה ז"ל

גלב"ע בשם טוב ז"ך טבת תשע"ו לפ"ק
נטמן בירושלים עיר הקודש

יחקק לזכרון נצח זכרה הטהור של חמותי

מרת יוטא רייזל קויפמאן ע"ה
בת הרה"ח רבי שלמה זלמן בנימין גראסבארד ז"ל

קודות ביתה עליה יעידו, כבת מלך קמחה סולת
פיה נצרה מדיבור רע, דבר אמת על שפתותיה, נוצר לשון חיים ישבע
כשושנת העמקים חיתה לבעלה נאמנה
באור פניה ובנועם מידותיה קבלה כל אדם בסבר פנים יפות
ודורות שלושה עיניה ראו

גלב"ע בשם טוב ו' אלול תשס"ג לפ"ק
נטמנה בירושלים עיר הקודש

הסכמה

מהגאון האמיתי שר התורה אב"ד טשעבין זצ"ל

דוב בעריש וויידענפעלד

אב"ד דק"ק טשעבין ור"מ דישיבת "כוכב מיעקב"

כעת בעה"ק ירושלים תובב"א

ב"ה ירושלים יום ד' ב' ניסן תשי"ג לפ"ק

שלו' וכט"ס לכבוד הרב הגאון החו"ב כליל תפארת
מוהר"ר יעקב צבי שליט"א מלפנים אבד"ק סאבאסלו
כעת באמסטערדאם

אחדשכ"ת

קונטרסיו הי' מספרו אשר בדעתו להוציא לאור ופיו יקבנו בשם לקט הקמח
החדש נמסרו לידי, ועיינתי בהם, וראיתי שטוב פעלו ויהיה לתועלת גדולה, כי
רבים מספרי השו"ת לא נמצאים כלל כעת ועל ידי זה ימצאו המעיינים בספרו
היקר מקורות לחפש ולברר הענינים בעת שיבא לפניהם עובדות ושאלות כאלו.
ועל כן אפריון אמטי לכת"ה על פעולותיו ויגיעותיו מעשי אומן ללקט ולאסוף
חומר רב בענינים אלו.

ויזכרו ה' להוציא לאור למען יתענגו בו דורשי תורה. וכת"ה יזכה לישב על
מי מנוחות ולהרביץ תו"י מתוך נחת והרחבה כחפצו המהור. והגני להעיר לכ"ת
איזה הערות קצרות במה שראיתי בדבריו הי' בעת עיוני בהם.

ידידו דורשכ"ת בלונ"ח ומברכו בחג כשר ושמח

דוב בעריש וויידענפעלד

לקט הקמח   הקדמת המחבר   החדש

הקדמת המחבר

מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי בחסדיו ורחמיו, וברוך רחמנא שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה לראות גם חלק זה מספרי לקט הקמח החדש יצא לאור. שמח לבי ויגל כבודי בשמעתי וגם ראיתי במכתבים מרבנים ותלמידי חכמים שבעזר ספרי הנדפס היו יכולים לברר הלכות וספיקות שהיו להם עד הופעת ספרי, ומעודדים אותי להמשיך בעבודה זו לתועלת הכלל, שזה חלקי מכל עמלי עמל ויגיעה רבה.

כמעשי בראשון כך מעשי בשני, ראה בהקדמה בנדפס (שער המלך הנדפס בחלק א) אופן סידור הלכות והטעם שלא נסתפקתי לכתוב "וכן כתב" בנמצא אותה הלכה בכמה ספרים והעתקתי מכולם שמצאתי. אקוה לה' גם חלק זה יעלה לרצון וימצא חן בעולם התורה, ועוד יותר הלכות בחלק זה, כאשר מפרשים "כל השונה הלכות בכל יום" היינו הלכות הצריכות בכל יום.

אחרי שגדולים יעצו להדפיס המחבר והרמ"א, ומצוה לשמוע דברי חכמים עשיתי כן. גם ביקשו כיון שיצאו הרבה ספרים בימים האחרונים למען לדעת, לא להסתפק בשם הספר לבדו, עשיתי כן ברשימת הספרים אשר הבאתי [במהדור"ק] בסוף הספר. המראה מקומות שמובאים איני אחראי בעדם, דאי אפשר לעיין בכל מקום אם אין איזה טעות הדפוס וכדומה, הגם שהייתי מתאמץ לעיין עד שאפשר. בספר שו"ת מגאון אדיר בדור הקדום ראיתי לפעמים שמוקדם או מאוחר מקום דף המצוין, שמעתי מחמת חולשת עיניו אמר לכותב בעל פה כל התשובה וגם את המראה מקומות.

עיין בבאר היטב (סי' צ ס"ק יב), ובשערי תשובה (סי' שלט סק"ח) שמציינים בענין לילך בספינה בשבת להתפלל בצבור את החות יאיר סי' קי"ב, ובחות יאיר שבידי דפוס למברג תרנ"ו, הוא בסימן קט"ו. עתה ראיתי חות יאיר הוצאה הראשונה שהוא באמת בסי' קי"ב, ותמוה למה שינו המדפיסים. וכבר כתב הגאון מפאקש, עתידים המדפיסים ליתן הדין שבפרי חדש שביו"ד השמיטו הרבה מן הפרי חדש שנדפס לעצמו, וכן אירע, כמו שהוא במלקט ומחפש כמעט מאלפים ספרים, רשמתי לי הלכה שמביא אחד בשם ספר פלוני אשר ספר זה לא היה תחת ידי, ולעיין בהספר עצמו לא נזדמן או נשכח ושאר סיבה מחולשת כחי ועבודה הגדולה, ונשאר כן בלי לכתוב מי המביאו, וה' יסלח לי. עיין בספר שבעה עיניים מהגאון מה"ר שלמה קלוגר (קונטרס הוראות אות י) אם זה בכלל האומר דבר בשם אמרו, ראה בסי' קנ"ו (אות ד) ה' יעזרני להוציאו.

לקט הקמח   הקדמת המחבר   החדש

ראה מה שכתב המגן אברהם (סי' קנ"ג ס"ק יב) בשם המבי"ט (ח"ב סי' כח), בית הקברות יכולין למכור, ואין דינו כבית הכנסת, בטח כתבו אחר הכנסת הגדולה, דכן כתב הכנסת הגדולה בשמו. אבל במבי"ט היה המעשה למכור מקום בבית הקברות למשפחה אחת לקבור מתייהם, שמתיר כיון שקוברים שם מתי ישראל כמותם, אבל לא שיהיה קיל מבית הכנסת למכור לחול. התורת חיים (סופר) שם ס"ק יג) מעורר על זה, וכתב במקום אחר שלא היו לפני המגן אברהם כל ספרי הספרדים המובאים בכנסת הגדולה, וכתבו רק מהכנסת הגדולה [עיין מגן אברהם סי' רצ"ד סק"א שמביא הרדב"ז ומסיים "אין בידי גוף התשובה לעיין בו" כנראה כתבה רק מהכנסת הגדולה]. אמת המגן אברהם שאני, דעל כל פנים נשמע שדעתו כן, ולנו אין נפקא מינה ממי יצאה ההלכה, דדעת המגן אברהם גופו הלכה. עיין באשל אברהם (בוטשאטש) סי' פא ד"ה מג"א) שצריכין לדחוק עצמינו לישב דברי המגן אברהם אפילו בדרך רחוקה. [אפשר ראה מזה שאין נגד האומר דבר בשם אמרו אם לא מביא הספר אשר מביא ספר פלוני רק מזכיר מקור הדין ספר פלוני. וה' יצילנו משגיאות]. ראיתי כזה מספר מלקט שנתקבל בעולם התורה, שמביא הלכה מספר פלוני ובלשון ממש של ספר אחר המביא תוכן דברי ספר פלוני בלי להזכיר ספר האחר שמביא ספר פלוני. וכנראה גם לו עלתה כן.

אביע תודה למנהלי "בית המדרש עץ חיים אשכנזים" פה אמשטרדם ע"ד שהחזיקו אותי ועמדו לימיני שאוכל להוציא ספר זה. וכן אגיד תודתי לחכם הספרדים פה הרה"ג המפורסם היחסן ממה"ר שלמה פריא שליט"א ומנהלי "בית המדרש עץ חיים הספרדים" שהשאילו לי להביא לביתי הרבה והרבה ספרים יקרים במציאות ולעיין בכתבי יד ללקט מהם הלכות. תהיה משכורתם שלימה מאת ה'. גם רב תודה לבני יקירי הרבני המו"מ בהפלגת חכמים ירא ה' מרבים מה"ר משה שליט"א שעזר הרבה וטרח הרבה מאוד בסידור העתקות ובהגהתם. וכן תודה לחתני היקרים כבוד הרב הגאון המפורסם החסיד ממה"ר מרדכי מאשקאוויטש שליט"א וכבוד הרבני החריף היחסן מה"ר אלעזר רייך שליט"א שעזרו לי בהעתקת הלכות לחלק זה.

ליתן שם ושארית קבעתי בחלק זה קונטרס מיוחד בשם "בית אברהם", על דיני קדיש יתום, יארצייט וקרן קימת לזכר נשמת זקני - זקנה של אמי הרב הגאון ממה"ר אברהם [ווייסמאן] זצ"ל שהיה אב"ד קה"י סובסלו רב הראשון בקהילתי, שנאבדו כתבי חידושי תורה שלו בימי השואה ונפטר ט"ז שבט, ולזכר דודי נכדו שנקרא אחריו הרבני הנעלה בקי נפלא תלמיד חכם גדול בעל מדות נשגבות מה"ר אברהם ווייס הי"ד שקונטרסי חידושי תורתו גם כן נאבדו, ונשרף בערב שבועות על ידי הנאצים ימ"ש באוישוויץ. וכן יזכור אלקים נשמת חמיו הרבני המו"מ העסקן הגדול בחוסט מה"ר שלמה שטערן בן מה"ר דוד לוי ופערל, יום היארצייט שלו ה' שבט, וחמותו האשה החשובה חייה בת מה"ר שמואל ולאה פערל ע"ה נפטרה ה' סיון. יזכור אלקים נשמת

לקט הקמח הקדמת המחבר החדש

דודי הרבני המו"מ ת"ח גדול ומפורסם מה"ר סיני זי"ף ז"ל תלמיד חביב של מורי בעל זכרון יהודה, יום היארצייט שלו ה' טבת.

היטיבה ה' לטובים בני בית הכנסת "נדחי ישראל יכנס" ובראשם כבוד ידידי הגבאי הכהן היחסן נ"י, ובני בית הכנסת "קהלת יעקב" ובראשם הגבאים הידידים אנשים מכובדים, וכל הידידים אנשי שם בקהילה הנכבדה והמפורסמת - אמשטרדם. כולם יתברכו ממעון הברכות בכל מיני ברכות בגשמי וברוחני.

יצן ה' את הברכה על כל יוצאי חלצי ויזכני לראות נחת אצלם ה"ה בתי היקרה יראת ה' היא תתהלל הרבנית מרים תחי' עם כבוד בעלה הרה"ג מה"ר מרדכי שליט"א הנ"ל, הם ובניהם הרה"ג הוא החרף ובקי נפלא מה"ר יצחק שליט"א עם נאות ביתו אשתו החשובה המיוחסת רייצא תחי' ובתם נינתי, פרומט דבורה תחי', ובתם היקרה האשה החשובה רחל תחי' עם בעלה הרבני המו"מ החסיד היחסן מה"ר בן ציון אויסטערליץ שליט"א ובניהם ניני, הילד יצחק משה שיחי' והילד אהרן שיחי'. בני החכם המושלם כבוד ר' שלמה נ"י ואשתו המושלמת שרה תחי' עם בניהם אליקים שיחי' וחיים שיחי'. בני הרבני מה"ר משה נ"י הנ"ל עם אשתו החשובה ומיוחסת רבקה רות תחי' והילד שלהם דוד חיים שיחי'. בתי היקרה אשה החשובה רחל תחי' עם בעלה הרבני החרף החסיד מה"ר אברהם ארליכמאן שליט"א. בתי היקרה האשה החשובה אסתר מלכה תחי' ובעלה ירא ה' היחסן מה"ר אריה קליין שליט"א ובניהם רחל, אליעזר, אברהם, דבורה, שיחי'. בתי היקרה אשה החשובה לאה תחי' עם בעלה הרבני המו"מ מה"ר ישכר דוב ווייס שליט"א ובנותיהם הילדה דבורה, אסתר, שיחיו. בתי היקרה אשה החשובה גיטל תחי' ובעלה הרבני מה"ר אלעזר שליט"א שנ"ל, ובניהם שלמה ושאל אהרן שיחיו. ואשא עיני בתחינה ובקשה בעד אמי החורגת היא אחות אמי הרבנית הצדקת מרת אסתר תחי', ה' יחזק את בריאות גופה וחולשת עיניה שתתברך בשיבה טובה, וכן תתברך לטובה אחותי הצדקת האלמנה חיה תחי' עם כל יוצאי חלציה.

ואני תפילתי לה' שיחזקני ויאמצני להוציא לאור שאר חלקים ויעזרני לזה. חלק זה על ידי סיבות נחלק לשנים ויוצא לאור עתה רק מן סי' מ"ו-פ"ח, ומן סי' פ"ט עד קל"ד ומהד"ת להלכות קריאת התורה מחלק הנדפס יצא בעזרת השם בקרב הימים זה. החונן לאדם דעת יצילני משגיאות וטעות, זכות אבותי הקדושים וזכות המחברים הגאונים שהבאתי דבריהם יעמדו לי ולזרעי וזרע זרעי עד עולם כיר"א.

אמשטרדם יע"א, א' דר"ח תמוז, יומא דהלולא של מרת אמי רחל ע"ה

הק' יעקב צבי כ"ץ

בלאאמ"ו הרה"ג מה"ר שלמה ז"ל

לפני השואה אבדק"ק האידוסובוסלו והגלילות

תוכן הענינים

סימן מז

א..... סעיף א

אמר אלקי נשמה בלילה ◇ דיבור קודם נטילת ידיים ◇ אמירת מודה אני ליד גרף של רעי ◇ סומא - נגיעה בעין קודם הנטילה ◇ נגיעה בראשו ובפניו ◇ ברכת שהוצאתני מאפילה לאורה ◇ נוסח ברכת אלקי נשמה ◇ טעה בברכת אלקי נשמה ◇ אלקי נשמה אחרי התפילה ◇ נוסח ברכת הנותן לשכוי ◇ שמע קול תרנגול בלילה ◇ טעה בברכת מלביש ערומים ◇ בירך מלביש ערומים על בגד חדש ◇ סדר ברכות השחר ◇ סומא וחרש בברכות השחר ◇ ברכות פוקח ומתיר לאחר התפילה ◇ טעה בברכת פוקח עורים ◇ ברכת רוקע הארץ ◇ חולה בברכת זוקף כפופים ◇ נוסח ברכת שעשה לי כל צרכי ◇ ברכת "כל צרכי" ביום כיפור ותשעה באב ◇ הטעם שברכת "כל צרכי" בלשון עבר ◇ הטעם שנאמרת בלשון כללית ◇ נוסח ברכת המכין מצעדי גבר ◇ אופן נטילת הידים בבוקר ◇ שכח לברך על נטילת ידיים עד אחר התפילה ◇ רחיצת רגלים ◇ נוסח ברכת המעביר שינה ◇ דיני ברכת המעביר שינה.

ב..... סעיף ב

אמירת ברכות השחר בתפילין ◇ עם הארץ בהנחת בתפילין ◇ גוף נקי בתפילין ◇ עניית אמן בברכות השחר ◇ ברכות השחר קודם נטילת ידיים ◇ עובר לעשייתן בברכות שבח ◇ אמירת פסוקים בכניסתו לבית הכנסת ◇ להשתחוות ללא תפילין ◇ אדון עולם ◇ פסוקי שמירה ביציאה מביתו ◇ ענית אמן בברכות השחר ◇ ברכת נטילת ידיים.

ג..... סעיף ג

מאה ברכות ◇ מאה ברכות ביום כיפור ◇ מנין מאה ברכות - מצה"כ או מעלה"ש ◇ חשבון מאה ברכות בשבת ◇ מי תיקן לומר מאה ברכות ◇ חזרת הש"ץ להשלמת מאה ברכות ◇ עניית אמן אחר העולה לתורה ◇ הרחת בשמים בתשעה באב.

ד..... סעיף ד

נוסח ברכת שלא עשני גוי ◇ לברך שעשני כהן ◇ ממזר בברכות ◇ הקדים שלא עשני אשה לגוי ועבד ◇ עניית אמן בברכת שלא עשני אשה ◇ שעשני כרצונו ◇ טומטום ואנדרוגינוס ◇ גר בברכת שלא עשני גוי ◇ אשה בברכת שלא עשני עבד ◇ ברכת שעשני כרצונו ◇ ברכת שלא עשני גוי לנשים.

סעיף ה ..... כא
הקדים זוקף כפופים למתיר אסורים ◇ כיון באמירת השם לזוקף כפופים ◇
טעה בסיום ברכת זוקף כפופים.

סעיף ו ..... כב
נוסח ברכת הנותן ליעף כח.

סעיף ה ..... כב
חיוב ברכות השחר כשאינו מתלבש ◇ רוקע הארץ במטוס ובאניה ◇ אסיר
עולם בברכת שלא עשני עבד ◇ הניעור בלילה - חיובו בברכות השחר ◇
נדרם באמצע הברכות ◇ שינוי מקום בברכות השחר ◇ שלא לילך בזמן
הברכות והתפילה ◇ דין ערבות בברכות השחר ◇ ברכות השחר לאחר חצות
◇ זמן ברכות השחר.

סעיף ט ..... כו
הזכרת פסוקים קודם ברכות התורה ◇ מקום אמירת ברכות התורה בסדר
הברכות ◇ המקדש שמך ברבים ◇ קריאת שמע שבקרבנות ◇ אם מהני
תנאי בקריאת שמע ◇ בל תוסיף כשקורא שמע פעמיים ◇ אם לומר ק"ש
בקרבנות כשיאמר בזמנה ◇ קריאת שמע שלא בברכותיה.

סימן מז

סעיף א ..... לא
ברכות התורה מהתורה או מדרבנן ◇ מסופק אם בירך ברכות התורה ◇
פסוקים דרך תפילה קודם ברכה"ת ◇ לשם יחוד קודם ברכות התורה ◇
קדיש ומצוות קודם ברכות התורה ◇ עוד בענין המסופק אם בירך ברכה"ת
◇ עוד עצות לצאת מן הספק הנ"ל ◇ ללמוד כשמסופק אם בירך ◇ קודם
עמוד השחר ◇ עוד בענין העצה ללמוד הברכה מס' הרי"ף ◇ כוונה בברכות
התורה ◇ עמידה בברכות התורה ◇ ספק בחתימת ברכות התורה ◇ ספק
בירך ברה"ת - להוציא את חבריו המסופק כמוהו.

סעיף ב ..... לח
חיוב ברכה כשאינו מבין תלמודו ◇ סדר הלימוד ◇ ללמוד בטלית ותפילין
◇ בראש חודש ◇ סדר הלימוד לקטנים ◇ ללמוד הלכה בכל יום ◇ סוג
הלימוד המחייב ברכות התורה ◇ האומר שמועה זו נאה ◇ אכילת דברים
הגורמים שכחה.

סעיף ג ..... מא
כתיבה והרהור בדברי תורה.

- סעיף ד** ..... **מג**
הרהור בדברי תורה ◇ הקפדה שלא להרהר קודם הברכה ◇ אי מהני להרהר
הברכה ◇ קיום מצוה קודם ברכות התורה ◇ פסיקת דין קודם ברכות התורה
◇ הגהה קודם ברכות התורה.
- סעיף ה** ..... **מו**
נוסח הברכה ◇ גר בברכות התורה ◇ ספק וטעות בחתימה ◇ סדר ברכות
התורה ◇ טעה והתחיל אשר יצר במקום ברכות התורה ◇ קטן שהגדיל -
אם יצא יד"ח בברכתו בבוקר.
- סעיף ו** ..... **מז**
ברכת והערב נא ונוסחה ◇ הפסק בברכות התורה ◇ נוסח ברכות התורה
◇ חיוב עניית אמן על ברכת חברו.
- סעיף ז** ..... **מט**
שכח ברכות התורה ◇ לא בירך ברכות התורה עד הלילה ◇ באופן שמתפלל
ערבית מבעוד יום ◇ יצא באהבה רבה - חיובו ללמוד לאחר התפילה.
- סעיף ח** ..... **נב**
לא למד מיד.
- סעיף ט** ..... **נג**
מסופק אם למד ◇ הפסק בין ברכות התורה ללימוד ◇ ברכת כהנים אחר
ברכות התורה ◇ סדר הלימוד לאחר ברכות התורה.
- סעיף י** ..... **נה**
אינו רגיל ללמוד ונמלך ללמוד ◇ הפסק שינה.
- סעיף יא** ..... **נז**
עוד בענין הנ"ל.
- סעיף יב** ..... **נז**
הניעור בלילה ◇ נמנום ◇ לצאת ידי חובה מגדול שהביא ב' שערות
לימוד החייב בברכות התורה ◇ חייב עצמו להיות ניעור בלילה ◇ ישן ביום
וער בלילה ◇ שינה קודם אור היום ◇ ברכת המפיל ביום.
- סעיף יג** ..... **ס**
חוזר לישון בבוקר ◇ דעתו לישון שוב ◇ ברכות התורה כשניעור משנתו
בלילה ◇ שינת ארעי ולאחריה שינת קבע ◇ השוכב בבגדיו ◇ הניעור
בלילה ◇ ברכות השחר בקם בעוד לילה.

לקט הקמה

הלכות ברכת השחר
סימן מו סעיף א

החדש

א

סימן מו - סעיף א

א] הניעור משנתו להטיל מים ובירך
אשר יצר, ומחמת שרגיל

אמר אלקי
נשמה בלילה

בסדר ברכות השחר לומר תמיד אחרי

ברכה זו מיד אלקי

נשמה, טעה ואמרה גם

עתה כדרכו, ואחרי זה

ישן בשנית. השאלה, אם

בקומו בבוקר צריך

לברך אלקי נשמה

בשנית. ועוד צריך עיון,

כיון שאמר אלקי נשמה,

האם היה צריך לברך גם

המפיל קודם שישן

שנית:

עיין בשו"ע כאן ובסי'

ו' ובנושאי כלים,

לענין הקם בלילה לתיקון חצות ושב

לישון, דלדעת המגן אברהם (סי' ו סק"ח)

יאמר אלקי נשמה בלי שם ומלכות,

וכשיקום בבוקר יאמר אלקי נשמה בשם

ומלכות כדרכו, ולדעת הפרי חדש (ריש

סק"א) לא יאמר כלל אלקי נשמה, אלא

יאמר רק בבוקר כדרכו. לדעת הפרי

מגדים (משבצות זהב סק"ב) יאמרה כדרכו,

ובבוקר כשקם משנתו השניה יאמר שוב

ברכה זו ובחתימה.

לדעת מחצית השקל (סי' ו סק"ח) יאמר

גם ברכת "המפיל" טרם שישן

שנית, ובשערי תשובה (שם סק"ו) חולק

עליו וסובר שלא יאמר ברכת המפיל.

וכל הספק הוא כשקם לתיקון חצות או

ללמוד, אם היא בגדר קימה, וכן

משמע מהפרי מגדים הנ"ל, עיין בפנים.

וכן לשון שלחן ערוך הרב (סי' ו סעיף ח)

המשכים לקום ויודע שיצטרך לישן שנית,

עיי"ש.

ולדינא, לא שמענו בניעור משנתו באופן

הנידון שיברך אלקי נשמה

והמפיל אפילו בלי

חתימה ובלי שם

ומלכות, וכן כתב

המשנה ברורה (סק"ב),

דדוקא בסוף שנתו

מברך ולא כל זמן

שיקץ. אם כן בנידון

דידן כיון דלא היה חיוב

לומר אלקי נשמה ובירך

בטעות, איך יפקיע את

חיוב ברכתו בקימה

בבוקר, ובודאי מברך

שנית. והגם דלדעת

הפרי מגדים אם בירך כדרכו כשקם

בלילה, עם כל זה אומר בבוקר גם כן

בשם ומלכות, מכל מקום כתב זה בלשון

אפשר, לכן יש לעיין אם יברך בבוקר

בלי שם ומלכות ויכוין לצאת בברכת

מחיה מתים או יברך שנית, כיון דיש

מפקפקין אם יכול לצאת בברכת מחיה

מתים, עיין להלן בדברינו (אות ה).

ב] כשיעור משנתו לא ידבר שום דבר,

וראשית דיבורו יהיה שבח

לה' שהחזיר לו את נשמתו [וראינו צדיקים

שהיו נזהרים שלא לדבר שום דיבור חול

עד אחר התפילה, ואף לא רצו ליקח פיתקא

[קוויטעל] עד אחר התפילה]. והתורה חיים

[סופר] סי' ד סק"ג) כתב מאביו בעל המחנה

חיים, שמיד כשיעור משנתו יטול ידיו

בכלי המוכן לכך סמוך למיטתו, ואחרי זה

יאמר מודה אני לפניך וכו', עיי"ש. ולא

דיבור קודם
נטילת ידים

אמירת מודה
אני ליד גרף
של רעי

מסתפק אם
מותר לומר מודה אני
כשיש ליד מיטתו גרף
של רעי. ומכריע להיתר,
כיון שאין בו שם ה' אלא
רק תיבת 'מלך', וכמו
שמתירין לומר מודה אני
מיד שיתעורר, בלי
נטילת ידים. אמנם, לפי
דברי התורת חיים הנ"ל
שנוהר לומר מודה אני
רק לאחר נטילת ידים,
אפשר דגם בזה צריך
זהירות.

לדעת פתח הדביר (סי'
ו סק"ב), כשקם
אחר חצות ללמוד, יאמר
אלוקי נשמה וכל ברכות
השחר אפילו הוא חוזר
לישון. ובבוקר אינו
מברך, כמו דקיימא לן

במי שישן ביום, רק לא יסיר מלבושיו
כשיחזור לישון, כמו שכתב החיד"א (קשר
גודל סי' א סעי' ט).

ג] מה שכתב השו"ע (סי' ד סעיף ג) שאסור
להניח ידיו על עיניו קודם נטילה
(ראה באר היטב סק"ג), צריך עיון אם גם
לסומא אסור, עיי"ש. והטעם לקולא בזה,
הוא בודאי לפי מה שכתבתי (סימן ג סעיף ג
אות טז) דהרוח רעה מסמאת את העינים,
ואותו סומא גם ללא הנגיעה כבר סומא,

סומא - נגיעה
בעין קודם
הנטילה

כמו שנוהגים הרבה בני אדם ששוכבים על
מיטתם בלי נטילת ידים ומספרים עם בני
ביתם (חסד לאלפים סי' א סעיף י).

בשו"ת ארץ צבי ([פרומר] ח"א סי' נב) דהגם שרואין שאינו מסמא את העינים,
הכונה לעין הרוחנית
שרמוזה באיבר, כי מול
איבר הגשמי יש אבר
הרוחני לנשמתו, אם כן
אין נפקא מינה אם הוא
סומא או חרש.

בספר אור צדיקים
([פופרש] סי' א
סעיף ג) כתב, דלא יגע
בפניו עד שלא נטל ידיו,
ומכל שכן בראשו שהוא
מקום קדוש (באר יעקב
סק"ה). ועיין בדברינו (סי'
ד אות יז) מהאשל אברהם
([בוטשאטש] סי' ד סק"א)
שאם נוגע בפניו לאיזה
צורך, לית לן בה.

נגיעה בראשו
ובפניו

ג*] נכון מאוד להיזהר
לומר בשחרית:

"מודה אני לפניך ה'
אלקי ואלקי אבותי
שהוצאתני מאפילה לאורה", כדברי
הירושלמי ברכות פ"ד ה"א (ביאור הלכה
סי' א ד"ה שיהא, פתחי עולם סי' א סק"ח). ולא
ראינו ולא שמענו לנהוג כן, ואולי מכיון
שאינן לאומרו כשקם קודם אור הבוקר,
אין אומרים לעולם.

ברכת
שהוצאתני
מאפילה לאורה

ד] בנוסח אלוקי נשמה, כתב בשלמי
צבור (פירוש ברכת אלוקי נשמה
ד"ה בנוסח הרי"ף), דבגמרא (ברכות ס ע"ב)
וברמב"ם (תפילה פ"ז ה"ג) ליתא לתיבת

נוסח ברכת
אלוקי נשמה

לקט הקמה

חלכות ברכת השחר
סימן מו סעיף א

החדש

ג

"היא". וכן הוא לדעת הגאון ממונקאטש (דרכי חיים ושלום השכמת הבוקר אות יא). בסידור של"ה (מהדר' תרמ"ג) ובכף החיים (סק"ז) מוסגרת המילה "היא", וכן לדעת החיד"א (קשר גודל סי' ה סעיף ח) אין לאומרה. אמנם בסידור היעב"ץ, ובסידור התפילה הנדפס בסוף ספר מהרי"ל (מהדר' תמ"ח) וכן בראשית חכמה (שער האהבה פ"ג ד"ה עוד יקנה) איתא לתיבת "היא".

ה' אמר את כל נוסח ברכת אלקי נשמה, ובהחתימה טעה ואמר מחיה המתים במקום המחזיר נשמות וכו':

טעה בברכת
אלקי נשמה

הנה לדעת הפרי חדש (סק"א), אפילו לא אמר כלל את נוסח ברכת אלקי נשמה, רק ברוך אתה ה' מחיה המתים - יצא, כיון דזהו הנוסח שצריך לומר לפי הירושלמי (ברכות פ"ד ה"ב). אמנם המאמר מרדכי (סק"א) חולק עליו, כי לשיטת הגמרא דידן (ברכות ס ע"ב) צריך שיאמר חתימת ברכה זו דוקא, לשבח את בוראו שהחזיר לו את נשמתו אחר השינה, ובמקום שהבבלי חולק על הירושלמי, הלכה כבבלי, ובברכת מחיה מתים אינו נותן שבח על זה. וגם דהוי משנה ממטבע שטבעו חכמים, עיי"ש. וכן הקשה התורת חיים (סופר סק"ג) דהוי משנה ממטבע שטבעו חכמים, עיי"ש.

ואפשר לומר, דטעם הירושלמי, הוא שאם אומר מחיה מתים בבוקר ולא בתפילת י"ח, הוי גם כן שבח על שניעור משנתו והחזיר נשמתו, דשינה היא גם כן מקצת מיתה, כידוע מחז"ל (ברכות נו ע"ב). ובפרט שהקדים את כל הנוסח של ברכת אלקי נשמה.

אכן בספר תהלה לדוד (סק"ב) כתב להיפך, שגם עיקר ברכת אלקי נשמה היא על תחית המתים. לכן מה שמפקפקים השערי תשובה (סי' ו סק"ז) והמשנה ברורה (סי' נב סק"ט ובביאור הלכה שם) על הפרי חדש דכתב, דאם לא אמר ברכות השחר קודם התפילה לא יאמר אלקי נשמה, דיצא בברכת מחיה המתים שבתפילת י"ח, והקשו דהלא ב' מיני ברכות הם, דבתפילה הכוונה היא על תחית המתים ואילו ברכת אלקי נשמה נאמרת על חזרת הנשמה אחר השינה. ליתא, דהרי שתיהן על תחיית המתים כנ"ל, והעיקר כהפרי חדש, עיי"ש.

אמנם המאמר מרדכי עצמו, אף שחלק על דברי הפרי חדש, כתב בסי' נ"ב (סק"ד) דאם מדלג להתפלל במנין יזהר לומר את ב' הברכות - אלקי נשמה וברכות התורה - קודם התפילה, שלא יבא לידי ספק, וסיים, דראוי לחוש לדעת הפרי חדש. אם כן בנידון דידן יצא, דספק ברכות להקל.

ואם אמר רק מחיה המתים לבד בלי הנוסח של ברכת אלקי נשמה, יאמר אלקי נשמה בלי חתימה. והנכון הוא לחפש מי שעדיין לא אמר, שיוציאו בברכה זו, שהרי כתב המאמר מרדכי (שם), דאם לא אמר אלקי נשמה ונזכר אחר התפילה, לא יצא בברכת מחיה המתים, משום דזה קאי על תחיית המתים העתידה לבוא ולא על שהחזיר לו נשמתו שהפקיד אמש. לכן יאמר אלקי נשמה עד החתימה ויהדר למצוא איש אחר שיוציאו.

אלקי נשמה
אחורי התפילה

לדעת ערוך השלחן (סי' נב סעיף ח) לא יאמר אלקי נשמה אחר התפילה, דספק ברכות להקל. וכתב המשנה ברורה (ביאור הלכה שם), דהגם דהדרך החיים (סי' כט סעי' ב) והחיי אדם (כלל ח סעיף ח) פסקו כשיטת הפרי חדש הנ"ל דאינו צריך לברך וכבר יצא ידי חובתו במחיה המתים, מכל מקום הרוצה לברך גם כן לא הפסיד. ואם מכיון בפירוש בתפילת שמונה עשרה שאינו רוצה לפטור עצמו מברכת אלקי נשמה על ידי ברכה זו, ונזכר קודם שאמר ברכת מחיה מתים, לכולי עלמא יכול לברך ברכת אלקי נשמה לאחר התפילה. ואם נזכר רק אחר גמר התפילה, אם רוצה לצאת לכולי עלמא, ינוח מעט לישן ביום, וכשיקום יאמר אלקי נשמה בחתימה.

ו[**לדעת** השו"ע, הנוסח הוא "הנותן לשכוי" - לשון הווה. אולם לדעת הגר"א (דיוקים בנוסח התפילה והברכות, אמרי נעם ברכות ס ע"ב ד"ה אשר נתן) הנוסח הוא "אשר נתן" - לשון עבר, וכן "שעשה לי כל צרכי", בלשון עבר, והוא על פי סוד. אך לענין "המכין" אינו מבאר [ועיין בברכת המכין לקמן (אות יח)].

ברי"ף (ברכות מד ע"א), רא"ש (ברכות פ"ט סי' כג), מחזור ויטרי (סדר שחרית), כל בו (סי' א), של"ה (עמק הברכה ד"ה סדר הברכות), היעב"ץ (לוח ארש ח"א אות טז), סידור התפילה הנדפס בסוף ספר מנהגי המהרי"ל (מהדו' תמ"ח) ועטרת זקנים (סק"א), איתא כשיטת הגר"א. וכתב התורת חיים ([סופר] סק"ד) דיותר נכון לומר "אשר נתן", דזהו לשון הפסוק (איוב לח לו) "מי נתן לשכוי בינה", ועדיף לומר לשון

הפסוק. ועיין בלקוטי מהרי"ח (סדר ברכת השחר ד"ה הנותן לשכוי).

לפי נוסח דידן יש להוסיף, "להבחין בין יום ובין לילה" כבגמרא דידן (ברכות ס ע"ב). במחזור ויטרי (שם) ובסידור רב עמרם גאון הנוסח הוא, "להבין" בין יום ובין לילה.

במחזור ויטרי הוי ברכה זו קודם ברכת המעביר שינה וכו', בסוף כל הברכות. כמו כן, קודם ברכת הנותן לשכוי יאמר "יהי רצון מלפניך שיהיה לבי נכון ומסור בידי שלא אשכחך", כדאיתא במדרש הנעלם (פרשת נח ד"ה ויבאו אל). חוקי חיים (אות נ ס"ק לט, הובא בבאר יעקב סק"א).

ו[**אפילו** שמע בלילה קריאת התרגול יברך, ואין צריך לחזור ולברך כשיאיר היום. ומכל מקום לא יברך בלילה עד שישלש קריאתו תרגול בינוני (שאילת יעב"ץ סי' קכב, הובא בפתחי תשובה סק"א). דין חדש לברכה זו עיין בברכת פוקח עורים (לקמן אות יא).

ח[**טעה** בברכת מלביש ערומים ואמר מלך העולם "שלא"...] ונזכר וסיים מלביש ערומים. ואולי היתה שהייה יותר מתוך כדי דבור, מחמת שהתכוון אולי ימצא איזה ברכה המתחילה במילה "שלא" לסיים בה, מה דינו:

בשו"ע (סימן רט סעיף ב) ובמגן אברהם (שם סק"ד) מובא, דאם טעה ושהה וסיים אחר כדי דיבור, ספיקא הוא אי הוי הפסק, אם כן בספק תוך כדי דבור, הוי ספק ספיקא [שמא לא עבר כדי דיבור, ואף אם עבר, שמא אינו מעכב]. וגם כיון שאמר

שמע קול
תרגול בלילהטעה בברכת
מלביש ערומיםנוסח ברכת
הנותן לשכוי

לקט הקמה

הלכות ברכת השחר
סימן מו סעיף א

החדש

ה

"שלא" ואינו ניכר בהברה ויכול להיות "שלו" בוי"ו, והוי כאומר שהעולם הוא שלו, אין בזה שינוי מטבע ברכות. ואפילו היה "שלא" באל"ף, כיון שמסיים הברכה, אף דהכוונה היתה לברכה אחרת, לא דיינינן ליה כפי הכוונה, והכוונה הכללית שלנו הוא שיהיה על צד היותר טוב, כמו שכתבתי במקום אחר. ומכל מקום יהרהר עוד פעם את הברכה, ויאמר גם "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (אשל אברהם [בוטשאטש] סק"א).

ול"י צריך עיון, דאם כיון לומר "שלא" באל"ף יראה חס ושלום כמגדף, "שלא מלביש ערומים", ואינו דומה לטעה ואמר ברכה אחרת ומתקנה בתוך כדי דיבור. והיה נראה לי שצריך לומר בכהאי גוונא "שלא עזבני, ומלביש ערומים", כי לדעת המאירי [עיין בדבריו מועד קטן כ"ד ע"ב ד"ה אבל עומדין] גם באמצע הברכה אם מוסיף אינו משנה, כפי שנזכר בכמה מקומות, דאם אומר הענין, אף על פי שמוסיף אין בכך כלום. או לכל הפחות יאמר ו"מלביש ערומים", דהתם ניכר הכוונה, דהעולם שלו ומלביש ערומים.

ט] **שבת** שעדיין לא בירך מלביש ערומים, ולבש מלבוש חדש ובירך עליו, וכוונתו היתה מסתמא רק על מלבוש זה, ואם היה נזכר שלא בירך עדיין ברכת "המלביש" של ברכות השחר לא היה מברך בשעת הלבישה, והיה סומך עצמו על ברכת "המלביש" של ברכות השחר [כמו שכתבו בשו"ע (סי' רכג סעי' ד) והמשנה ברורה (שם ס"ק יח), שכשלושב בגד חדש בשחרית, לא יברך מיד מלביש

בירך מלביש ערומים על בגד חדש

ערומים ויכול לצאת במה שמברך ברכות השחר], או היה לובש את המלבוש החדש אחר זמן היסח הדעת ולאחר אמירת הברכה הקבועה, והיה מברך שנית. ועל ידי זה שכך עשה, נראה שברכתו היתה רק על מלבוש זה, ואת הברכה הקבועה של ברכות השחר, יברך שנית (אשל אברהם [בוטשאטש] סק"א).

סדר ברכות השחר

י] **בסדר** הברכות איכא פלוגתא, דבגמרא (ברכות ס ע"ב) סדר הברכות הוא - פוקח, מתיר, מלביש, זוקף. ובשו"ע סדר הברכות הוא - מלביש, פוקח, מתיר, זוקף. וכתב הפרי חדש (סק"א), דהטעם דהשו"ע משנה את הסדר, משום דאיירי בזמנם שהיו ישנים ערומים. וכתב התורת חיים ((סופר] סק"ה) דנוסח האר"י הוא כסדר שמוכא בגמרא הנ"ל, וכן כתב באבודרהם (סדר תפלות של חול ד"ה גרסין). בסידורי הספרדים, סידור רבי קאפל, ובסידור התניא, הנוסח הוא - פוקח, זוקף, מתיר, מלביש, ולדעת היעב"ץ (סידור בית יעקב) הסדר הוא - פוקח, מתיר, זוקף, מלביש. בסידור התפילה הנדפס בסוף ספר מנהגי המהרי"ל (מהדור' תמ"ח) הנוסח - פוקח, מלביש, זוקף מתיר.

עייין בשדי חמד (ח"ז מערכת הבי"ת סי' לו ד"ה ואידי דעסיקנא) שנהג והנהיג תלמידיו כעשר שנים לומר "המלביש" עם ה"א. דהרי לשיטת הירושלמי (ברכות פ"ו ה"א), הטעם שאומרים המוציא לחם מן הארץ בה"א, כי "מלך העולם" מסתיים במ"ם ויהיה עירוב אותיות כשיתחיל תיבה שאחריה במ"ם. לכן אומרים המכין, המעביר בה"א, אבל מתיר אסורים אין

לומר בה"א, דהוא לשון הפסוק (תהלים קמו ז). ומדוע לא אמרו כן בשאר ברכות שלאחר תיבת מלך יתחיל בה"א, צריך לחפש טעם. אחד אמר שמצא בספרים לומר "המלביש". ומסיים, אולי על פי קבלה יש טעם איזו ברכה אומרים בה"א ואיזו בלא ה"א ככתוב בסידורים.

יא] האם סומא מברך ברכת פוקח עורים, וכן אם חרש יברך הנותן לשכוי:

סומא וחרש
בברכות השחר

עין לקמן (סעיף ח) בנושאי כלים על השו"ע, דאיכא פלוגתא בזה. לדעת המור וקציעה (ד"ה ולי נראה) חרש לא יברך "השכוי" לעולם. וסומא מברך רק ביום בשם ומלכות, וכשקם בלילה מברך בלי שם ומלכות. והכף החיים (סק"נ) כתב דהעיקר על פי האר"י הקדוש (שער הכוונות ענין ברכת השחר) דברכות אלו נתקנו על מנהגו של עולם [כמו שכתבו הרמ"א והמשנה ברורה (ס"ק כה)], וממילא אין חילוק לענין זה בין עיור לפיקח, וכנגד דברי האר"י לא שייך לומר כמו בכל פלוגתא בברכה, ספק ברכות להקל, אלא חרש וסומא יברכו בשם ומלכות. ועיין עוד מה שכתב המטה יהודה ([עייאש] סק"ג). וזהו שלא כדברי הברכת הבית ([איינהורן] ח"ב שער לו סעי' ד ובשערי בינה אות ה) שכתב שסומא לא יברך, דעל ידי כך הוא נראה כמתרעם על כך שהוא עיור. ועיין שם (סעי' י) שחידש, דגם חיגר וקיטע לא יברכו "אשר הכין מצעדי גבר". אך כל האחרונים כתבו שמברך. המשנה ברורה (שם) כתב בשם דרך החיים (סי' ד סעי' יא, יג) דחרש וסומא מברכים, ומביא את דברי החיי אדם (כלל ח סעי' א) דחרש לא יברך

עד שיאיר היום. לדעת שו"ת משיבת נפש ([צינץ] ח"ב סי' ג) סומא אינו מברך, דברכת הפוקח עורים היא על תיקון שבגופו, ולא דמי ליוצר המאורות שנתקן על הנאת המאורות, אבל חרש מברך "הנותן לשכוי", כיון דהוא משתתף בהנאת ההבחנה בין יום ולילה.

יב] אם לא אמר פוקח עורים עד אחר התפילה, עיין בערוך השלחן (סי' נב סעי' ח) דצריך עיון אם צריך לאמרה לאחר התפילה, דאולי יצא כבר בברכת יוצר המאורות. וכן ברכת מתיר אסורים צריך עיון אם יצא במכלכל חיים שנאמר בה "מתיר אסורים". ובזכרון מנחם (על ליקוטי מהרי"ח [מהדור' סאטמאר תרצ"ב] דף מו ע"א אות א, מח ע"ב אות א) כתב, דלצאת כל הדעות, יכוין בברכות הנ"ל שאינו רוצה לפטור עצמו בזה מברכת הנותן לשכוי ומתיר אסורים, כמו שכתב הפרי מגדים לעשות כן בברכת מחיה המתים, כשלא אמר אלקי נשמה, ומובא לעיל בדברינו (סימן ו ס"ג). ואין צריך להתנות בכל פעם, רק בפעם הראשונה כשלא אמר ברכות השחר קודם התפילה מחמת המהירות להתפלל בצבור וכדומה, או ששכח, מתנה בפירוש במחשבתו דלעולם לא יפטר בברכת יוצר המאורות וכו', ומברכם שפיר אחר התפילה. וכמו שכתבו השערי תשובה (סי' ח ס"ק טז) לענין טלית, והמשנה ברורה (סי' נב סק"ט בביאור הלכה) באלקי נשמה, ועיין לעיל בדברינו (אות ה).

יג] מעה בברכת פוקח עורים ואמר מלביש ערומים, ובתוך כדי דיבור אמר פוקח עורים, עיין באר היטב

ברכות פוקח
ומתיר לאחר
התפילה

טעה בברכת
פוקח עורים

לקט הקמה

חלכות ברכת השחר
סימן מו סעיף א

החדש

ז

(סימן רט סק"ב). ונראה לי בבירור שיצא ידי ברכת פוקח עורים וחוזר ומברך מלביש ערומים.

ואם טעה וסבר שצריך לברך פוקח עורים והתחיל אדעתא דהכי, ונכשל בלשונו ואמר מלביש ערומים, ונזכר שהתחיל לברך על דעת פוקח עורים וסיים פוקח עורים, ואחרי זה נזכר שמתחילה טעה, דבאמת צריכין לומר מלביש ערומים כמו שסיים בתחילה, ספק הוא אם יצא ברכת מלביש ערומים, ומכל מקום ספק ברכות להקל, ואין צריך לחזור ולברך (דרכי החיים [קוטקובסקי] ברכות השחר ח"ה אות ב).

יד] כשאומר "רוקע הארץ", כתבו האליה רבא (סק"ד) והעמק ברכה (ברכת השחר ד"ה וכן יתפרשו), שיכוין לדרוס על הארץ מעט קודם נעילת הנעלים, כדי שיתחייב בברכה זו קודם ברכת "שעשה לי כל צרכי", ואז מברך הברכות כסדר שנתחייב (ליקוטי מהרי"ח סדר ברכת השחר ד"ה רוקע). ועיין לקמן בדברינו (אות נא).

טו] חולה שאינו יכול לזוז ל"ע, מכל מקום מברך "זוקף כפופים", דמברך על מנהגו של עולם, ופשוט.

טז] ברכת "שעשה לי כל צרכי" בנוסח סידורי דידן הוא בלשון עבר. כמו כן, היעב"ץ מביא בסידורו גם נוסח "העושה" מלשון הווה, וחולק על זה וכתב דהנוסחא המתוקנת היא בלשון עבר. בשלחן ערוך הרב (סעי' ב, ה) מביא ב' נוסחאות אלו, ועיין בליקוטי מהרי"ח (סדר ברכת השחר ד"ה ודע דנוסח) שמביא

ברכת רוקע הארץ

חולה בברכת זוקף כפופים

נוסח ברכת שעשה לי כל צרכי

מספר באר מים חיים ([טשערנוביץ] פרשת וישלח פרק לג פסוק יא) שהנוסח הוא גם כן "העושה".

ומכל מקום אף לדעה הנ"ל כשטעה ואמר "העושה לי כל צרכי" בלשון הווה אין צריך לחזור. גם לדעת הדרכי חיים ושלום (סדר ונוסח התפילה אות קד) הנוסח הוא בלשון עבר.

השמות: בכל פלוגתא בשינוי הנוסח, כגון אם צריך לומר הנותן לשכוי או אשר נתן וכו', יאמר בלחש אשר נתן, מיד אחר נוסח הראשון, ודוקא ביחיד ולא כשהוא שליח ציבור, חוץ מברכת "שעשה לי כל צרכי" שלא יאמר "העושה" כלל. בברכת יוצר אומר "אור חדש וכו'", וטרם החתימה חוזר "המחדש וכו'", וחותרם בלי נוסח "אור חדש". בימות החול יאמר "אהבה רבה אהבת עולם", ובשבת ויום טוב "אהבת עולם אהבה רבה" (משמרת שלום [קאדינאווי] סי' יג סעיף ב).

זו] על דבר האם לברך ברכת שעשה לי כל צרכי ביום הכיפורים ובתשעה באב, דהרי ברכה זו היא על לבישת מנעלים:

הנה אני עושה כדעת הרמ"א (סעיף ח) דפסק שיש לברך. ולהסביר מה שמברכין אותה ביום הכיפורים, יש לומר, דהרי מי שהולך יחף בכל השנה אין לו עינוי ביום הכיפורים כשהולך יחף, ואינו יכול לקיים מצות העינוי אלא במחשבה, אם כן זה שאינו הולך יחף כל השנה, יש לו הנאה ביום הכיפורים מכך שהוא לובש מנעלים בכל השנה ויכול לקיים את מצות העינוי ביום הכיפורים על ידי

ברכת "כל צרכי" ביום כיפור ותשעה באב

מעשה, ושפיר יש לו לברך (שו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן כה). וכן כתבו שו"ת התשב"ץ (ח"ב סי' קפו), שו"ת קול אליהו (ח"א סימן מ) ופתחי תשובה (איסרלין) סעיף ח, דמברך ביום הכיפורים.

הכף החיים (ס"ק יז) מביא מהזכור לאברהם (אלקלעין ח"א הלכות ברכות אות ש ד"ה שחר ברכת שעשה לי) ועוד ספרי ספרד, שלא לברך ברכה זו ביום הכיפורים, וכך נוהגים ההולכים בעקבי האר"י הקדוש. אבל האב"ל ע"ע, אף על פי שאין לובש מנעלים - מברך, ולא כמו שכתב המקובל מהר"א שרעבי (דברי שלום שער הכוונות ד"ה וא"כ יוצא) שאב"ל גם כן לא יברך ברכה זו בימי השבעה, עיי"ש.

שפיר מה שמשמע מדברי המגן אברהם (ס"ק ח) שמברכים ברכה זו ביום הכיפורים, כיון דביום כיפור מותר לנעול סנדל של בד או עץ, וגם על נעילת סנדל כזה יש לברך. ולפי זה יש לנעול סנדל כזה בתשעה באב ויום הכיפורים, כדי שלא לבטל הברכה למי שסבירא ליה שאין לברכו כשאינו נועל רגלו בסנדל (אורח נאמן ס"ק טו). ואף בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב או"ח סי' רכא) דעתו נוטה שיברך.

יז*] הקשה הלחם חמודות (ברכות פ"ט, מעדני מלך ד"ה שעשית) דהנה כל הברכות בדרך כלל הן בלשון בינוני [-הווה], ואם כן ברכה זו למה נתקנה בלשון עבר. ובערך ש"י (ד"ה שעשה לי) תירץ, דיש לומר דשאר ברכות יכול לברך אותן בשעת עשייתן, ואפילו לא נטל עדיין ידיו, מהני נקיות ידים כשמתעורר

הטעם שברכת
"כל צרכי"
בלשון עבר

משנתו, אבל המנעלים, כשהם בידו לנעלן אי אפשר לברך, אלא רק לאחר שנעלן וניקה ידיו, ומשום כך תיקנו נוסח הברכה בלשון עבר.

ועיין שם שהקשה, דבשאר הברכות מפרט על מה מברך, כגון, מלביש ערומים וכו', ובנעילת המנעלים מעלימו בלשון כל צרכי שאזיל על נעילת המנעלים, ולא מברך בפירוש. ומאריך שם לבאר על פי סוד, עיי"ש. ונראה לי הטעם כמו שמבואר ברמ"א (סימן רכג סעיף ו) שאין מברכין שהחיינו על מנעלים ומלבוש מעורות, ולא אומרים "תבלה ותחדש", משום "ורחמיו על כל מעשיו" (תהילים קמה ט). לכן הסתירו הברכה [הגם שמברכין על השחיטה, ומזה הטעם התכוין הרמ"א שהוא טעם חלוש, אבל מקפידין על זה כמו שכתב שם].

יח] בשו"ע על פי הגמרא (ברכות ס"ב), רי"ף (ברכות מד"ב) ומחזור ויטרי (סדר שחרית), הנוסח הוא "המכין". וכן לדעת הרש"ש (הובא בכף החיים ס"ק יט) על פי האר"י - "המכין". וכן כתב בשלמי צבור (ד"ה ודע דהרי"ף והרמב"ם), וכן אמר מורי בעל באר שמואל ז"ל, וכן שמענו מצדיקים. אמנם לדעת המגן אברהם (ס"ק ג) בשם האגודה (ברכות סי' רי) נוהגין לומר "אשר הכין".

בגמרא (שם) ברכת המכין קודמת לברכת כל צרכי, ושינוי המדפיסים בסידורים ועתידיים ליתן את הדין (ב"ה סעיף ב ד"ה ומ"ש וכי מסיים). אמנם לדעת המגן אברהם (ס"ק ב) נכון הוא.

הטעם
שנאמרת
בלשון כללית

נוסח ברכת
המכין מצעדי
גבר

לקט הקמה

הלכות ברכת השחר
סימן מו סעיף א

החדש

מ

בזמנינו שהכל נועלים המנעלים קודם שילכו, יקדים "כל צרכי", ומנהג הצדיקים להקדים "המכין".

יט] עיין לעיל בדברינו (סימן ד אות יג) פרטי הדינים של הלכות נטילת ידים. יש אומרים (שער הכוונות ענין ברכת השחר, הובא במגן אברהם שם סק"ז) שיטול ג' פעמים בסירוגין, ויש אומרים (כנסת הגדולה שם הגה"ט, אליה רבא שם סק"ה) שיטול ג' פעמים כל יד בזה אחר זה, ושיטת הגר"א (מעשה רב הלכות ברכות השחר סעיף ד) שיטול ד' פעמים. ולצאת כל הדיעות יטול לסירוגין, ואחרי זה ב' פעמים או ג' פעמים בזה אחר זה.

ולפי מנהגינו דאין עושין כבזמן הגמרא בכרכות השחר, אלא מברכין בבית הכנסת, כדאיתא בשו"ע (כאן סעיף ב), הבאתי (שם אות ה) את דברי התורת חיים ([סופר] שם סק"ג) בשם אביו בעל המחנה חיים, שיטול כנ"ל בעודו במיטתו מכלי הסמוך לו. וכשקם לובש מלבושיו, ויעשה צרכיו ויטול הידים ג' פעמים, ואז יברך גם ברכות התורה ומיד ילמד משניות, שזה התחלת הלימוד.

עיי"ש עוד בדברינו דאיכא פלוגתא אם יברך על נטילת ידים אחר הניגוב, או מיד להסמיק הברכה להנטילה.

והבאתי (שם אות ו) מה הדין כששכח לברך על נטילת ידים עד אחר התפילה, דהחיי אדם (כלל ז סעיף ה, כלל ח סעיף ח) הניח בצריך עיון אם יברך קודם מנחה. וכתבתי דאירי כשהתענה או שלא אכל פת, דאם אכל פת, יכוין לפוטרו בנטילת ידים דסעודה. והבאתי סימוכין

אופן נטילת
הידים בבוקר

שכח לברך על
נטילת ידים עד
אחר התפילה

לזה (מא"א). לדעת התוספות חיים שעל החיי אדם (שם אות יג) יברך גם אחר התפילה, כי לשיטת הרשב"א (ח"א סי' קצא) ברכת נטילת ידים היא ברכת ההודאה, ואינה כברכת המצוות שצריכה להיות סמוכה לעשייתה. והעליתי שם דספק ברכות להקל, ורק אם עשה צרכיו סמוך למנחה, יברך, עיי"ש.

הבאתי (שם באות ג), דלדעת הרמב"ם (תפילה פ"ד ה"ג) צריך לרחוץ גם את רגליו, והשיגו הראב"ד (שם). וכתבו הספרים, דבזמנינו שהולכין במנעלים ואין אבק על הרגלים, לית לן בה. והאשל אברהם ([בוטשאטש] סי' ד ד"ה רוחץ) כתב, דאפילו בערב שבת אם יש טורח קצת אין צריך לרחוץ רגליו. הגם דבגמרא (שבת כה ע"ב) איתא, דירחוץ ידיו ורגליו בערב שבת, והמקובלים כתבו, דרק במקדש נדחו החיצונים בכהנים על ידי רחיצת רגלים ולכן רחצו רגליהם בכל יום, ובזמנינו דאי אפשר לדחות את החיצונים מהרגלים אלא רק בערב שבת, לכן אפילו אם אינו יכול לטבול במקוה או לרחוץ כל גופו, ירחץ רגליו, עיי"ש. ומה שהולכים בקיץ ב"זאנדלן" [-סנדלים] שאין לו רק זאלען [-סוליה] שנראה כל ראש הרגל, דנקשר רק ברצועות, מכל מקום אין זה בכלל יחף להצריכו לרחוץ רגליו, עיי"ש.

נוסח ברכת
המעביר שינה

כ] התורת חיים ([סופר] סק"ז) מביא מנוסח האר"י שמוסיף אחר ואל ישלוט בנו יצר הרע, "וישלוט בנו היצר הטוב". ועיין בעטרת זקנים (סק"ג) שאין לומר "ואל תביאני לידי עבירה" וכן

"וכוף את יצרי", רק לומר "ותשמרני מלבא", כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג ע"ב).

אמנם במור וקציעה (ד"ה והנה ראיתי) קצף על מה שכתב למחוק מה שהוא לשון הגמרא, והוסיף דראוי לבקש רחמים גם על עניני יראת שמים, דאי אפשר להינצל מחטא בלי סייעתא דשמיא, עיין בגמרא (ברכות טז ע"ב - יז ע"א) עיי"ש. ובאמת על "ותשמרני מלבא" גם כן קשה קושיתו על העטרת זקנים. והמחזיק ברכה (סק"ו) מישבו ד"ותשמרני" שאני, שמבקש שישמרו ה' מחטא, כהגמרא הנ"ל בברכות. אבל לשון "אל תביאני" משמע שלולי התפילה היה הקדוש ברוך הוא מביא אותנו לחטא, ומסיים, דעם כל זה הדין עם המור וקציעה.

[וכן ב"רבון כל העולמים" שאומרים בליל שבת קודם הקידוש הנוסח הוא, "וזכני לקבל שבתות וכו' ומתוך מיעוט עונות", ויש מדקדקים לומר "מתוך רוב מצות", אבל גם נוסח הסידורים נכון, "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז כ), ואי אפשר שיהיה אדם בלי חטא, אבל משום זה די מיעוט שבעונות ואת זה מבקשים]. אמנם ראיתי בספרו של הרב מניזניב (לבושי מכלול סי' ד אות כה), שמרן משיניווא זללה"ה פקפק על האומרים "ואל תביאני לידי עבירה והירהור עבירה" [דכן הוא במחזור ויטרי סדר ברכות השחר וקרבות סעיף א'], כי לפי הגמרא (בבא בתרא קסד ע"א) אין ניצלים מהרהור. והוא ז"ל העיר מדברי המהרש"א (שם בחידושי אגדות), דזה קאי

על האדם הממוצע אבל לא בגדולים, דהתוספות (שבת נה ע"ב ד"ה ארבעה) כתבו גם כן, "אדם אין צדיק וגו' ולא יחטא", זהו ברוב בני אדם. וגם בספר זכרון מנחם (על ליקוטי מהרי"ח דף מט ע"ב אות ב) העיר מברכת המפיל, שאמרינן גם כן "ואל יבהלוני הרהורים רעים". וכן בגמרא (ברכות מו ע"א) "ואורח מברך וכו' שום דבר הרהור חטא ועבירה", עיי"ש. ואפשר לומר דבברכת המפיל שלא אמר הרהור חטא, מיירי בהרהור שהוא עצמו עבירה, ועל דרך מה שכתב הבנין עולם (או"ח סי' ו), דלדעת הסוברים דהרהור כדיבור דמי, אם כן כשמהרהר בזמן התפילה במילי דעלמא הוי כהפסק. אמנם מברכת המפיל לגמרי אינו ראייה, דשם לא מיירי בהרהור עבירה, רק הרהורים רעים שמבהילים ומפחידים את האדם. ועיין במעדני יום טוב על הרא"ש (ברכות ס ע"ב אות ב).

כא [בנוסח ויהי רצון, האם אומרים "שתרגילני ודבקני" בלשון יחיד, או בוי"ו בלשון רבים, "שתרגילנו ודבקנו". וכן בויהי רצון וכו' "אלקינו": **לדעת** המגן אברהם (סק"ד) יש לומר בלשון רבים, דלעולם ישתף אדם עצמו עם הציבור (ברכות ל ע"א), וכן בתפילת הדרך (סי' קי סעיף ד), וכן כתב המטה יהודה ([עייאש] סק"ו).

אמנם, בהגהות הגאון רבי ישעיה פיק (על השו"ע ד"ה כ"ה בטור) מאריך לברר דצריך לומר בלשון יחיד, דקאי על צרכי יחיד, דהא שייך לברכת המעביר שינה מעיני שנאמרת בלשון יחיד, וכן הוא לשון הגמרא (ברכות ס ע"ב), על כן

לקט הקמה

חלכות ברכת השחר
סימן מו סעיף א

החדש

יא

אין לשנות. רק את ה"יהי רצון" השני יאמר כולו בלשון רבים, ולא כמו בסידורים שכתוב אלקי ואלוקי אבותי בלשון יחיד והשאר בלשון רבים, וביהי רצון השני להיפך, כולו בלשון יחיד. דכולו צריך להיות בלשון אחד, או כולו יחיד או כולו רבים. אבל העיקר כהנ"ל, דיהי רצון הראשון המוסמך לברכת מעביר שינה כולו בלשון יחיד, והשני בלשון רבים. וכן כתב גם השלמי צבור (ברכת השחר אות י) עיי"ש. בסידור התפילה הנדפס בסוף ספר מנהגי המהרי"ל (מהדור תמ"ח) שניהם בלשון יחיד. בסידור השל"ה (מהדור תרמ"ג) הראשון לשון רבים והשני לשון יחיד.

בסידורי הספרדים הנוסח, "לאהבה" לחן ולחסד וכו', וליתא בסידורים שלנו.

בוונת הנוסח "ותגמלנו חסדים טובים" - הוספת "טובים", שיהא ניכר לנו בגילוי החסדים שהמה טובים, וכמו דמפרשים את הפסוק "הראנו ה' חסדך" (תהילים פה ח), שנראה בעיני בשר את החסדים (פרי מגדים אשל אברהם סק"ה). לפי סידור השל"ה (מהדור תרמ"ג), הטעם הוא, דיש חסדים שממעטים את הזכויות, על כן אומרים שיהיו החסדים כל כך טובים שלא ימעטו את הזכויות.

כב נוסח הספרדים ביהי רצון, "ותצילנו מאשה רעה", הפירוש מאשתו, לא אשה סתם, דאשה גם כן בכלל מה שאומרים "מאדם רע", דאשה בכלל אדם כמבואר בבראשית רבה פכ"א (אורח נאמן סק"ד).

בשבת לא יאמר "ומדינה של גיהנם" (דרכי חיים ושלום סדר ונוסח התפילה אות קה).

כג ברכת המעביר שינה וכו', הכל ברכה אחת היא. דאילו היו ב' ברכות, היתה גם השניה פותחת בברוך, דלאו סמוכות הם, שכל אחת נתקנה בפני עצמה (מגן אברהם סק"ה). וקשה, מנא ליה זאת, הא אפשר דכיון ששתיהן נתקנו על רחיצת הפנים ממילא הן סמוכות (הגהות רבי עקיבא איגר סק"ג).

ובעיקר ענין זה הקשה התורת חיים ([סופר] סק"ח), למה תיקנו על רחיצת פנים ב' ברכות ובשאר ענינים תיקנו רק ברכה אחת. ועל כרחך דברכה אחת היא, דהיה לו לברך המעביר שינה מיד כשניעור משנתו, וקבעוה לבסוף כדי להוסיף עליה תפילת ויהי רצון, להסמיכה לברכה. אמנם בסידור היעב"ץ כתב, שאם היה ניעור בלילה אינו אומר "המעביר שינה", אבל ויהי רצון יאמר ויסמיכו לברכת הנותן ליעף כח. עיין פרי מגדים (אשל אברהם סק"ה).

כד דבר חידוש מביא הבאר יעקב (סק"ח) בשם האלפסי זוטא (ברכות פ"ט ד"ה קנה), שיש לשומע לענות אמן אחר "תנומה מעפעפי" [ולא נחשב הכל כברכה אריכתא]. ואחר "גומל חסדים" עונה אמן אחר ברכת עצמו, עיי"ש. את הדין השני אפשר להבין, דאחר גמר כל ברכות השחר עונה אמן אחר עצמו, כמו שיש דעות אחר גאל ישראל וכו'.

דיני ברכת
המעביר שינה

עוד בענין הנ"ל

עוד בענין הנ"ל